

Mariusz Tomasz Korejwo

Dożynki centralne Olsztyn'78 przebieg uroczystości

Echa Przeszłości 8, 193-208

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariusz Tomasz Korejwo
Archiwum Państwowe w Olsztynie

DOŻYNKI CENTRALNE OLSZTYN '78 – PRZEBIEG UROCZYŚĆCI

*Dożynki mają głęboki sens dlatego,
że są one elementem mobilizującym społeczeństwo
do prac społecznych.*

E. Gierek¹

Dożynki, tradycyjne święto wsi, zawłaszczone zostało w Polsce Ludowej przez partię komunistyczną i przekształcone przez nią w świecki ceremoniał państwowy². Podobnie jak scentralizowane struktury aparatu partyjnego i państwowego, dożynki posiadały swoją hierarchię: celebrowała je każda wieś, ale ważniejsze były dożynki „gminne”, a jeszcze ważniejsze – „powiatowe”. Na szczycie hierarchii znajdowały się „dożynki centralne”, impreza absolutnie miejska, której właściwym i oficjalnym „gospodarzem” był paradoksalnie sekretarz partii robotniczej, podczas gdy teoretycznie przewodzący ruchowi ludowemu towarzysze sojuszniczego stronnictwa ludowego³, zadowolić się musieli rolami statystów w obrzędzie.

W Polsce za czasów rządów (1956–1970) Władysława Gomułki dożynki ogólnopolskie odbywały się na warszawskim stadionie X-lecia. Edward Gierek przeniósł uroczystość poza stolicę: zanim zawitały do Olsztyna, gościły m.in. w Płocku, Poznaniu, Koszalinie i Lesznie. Za każdym razem wyznaczenie miejsca obchodów stanowiło nobilitację dla miasta, rodzaj nagrody dla lokalnych władz oraz olbrzymią szansę rozwojową dla regionu. Nie inaczej było w przypadku Olsztyna: rok 1978 zapisał się w historii miasta jako rok

¹ „Gazeta Olsztyńska” (cyt. dalej: GO) nr 8256, 11 IX 1978 r., *Bohaterom trudu rolniczego*, s. 4.

² Wykorzystywanie dożynek do celów państwowotwórczych miało miejsce również w II RP, patrz np.: *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej 1918–1928*, Warszawa 1933, s. 35.

³ Zjednoczone Stronnictwo Ludowe.

bezprecedensowegożywienia budowlanego. Działania inwestycyjne odmieniły miasto i w dużej mierze przesądziły o jego wyglądzie i charakterze⁴.

Przez dwa wrześniowe dni miasto i województwo gościły najważniejsze osoby w państwie; były obecne w ogólnokrajowych mediach, stając się tym samym obiektem zainteresowania całej Polski.

Olsztyn skupiał uwagę władz centralnych już w miesiącach przygotowań do dożynek, stając się celem nadzwyczaj licznych odwiedzin jej przedstawicieli. Premier Piotr Jaroszewicz wspólnie z ministrem Leonem Kłonicą wizytowały województwo olsztyńskie w kwietniu. I sekretarz KW PZPR w Olsztynie Edmund Wojnowski i wojewoda olsztyński Sergiusz Rubczewski złożyli im wówczas raport z prac przygotowawczych do dożynek⁵. W lipcu do Olsztyna przyjechał wicepremier Kazimierz Secomski, zwiedzając inwestycje dożynkowe: halę widowiskowo-sportową, stadion, pawilony handlowe oraz modernizowane ulice⁶. Nieco później do stolicy Warmii i Mazur przybyli sekretarze KC: Ryszard Frelek, Jerzy Łukaszewicz i Józef Pińkowski⁷, którzy wysłuchali relacji o postępach robót przedożynkowych. Pod koniec sierpnia w Olsztynie ponownie pojawił się Jaroszewicz, by w towarzystwie Wojnowskiego, Rubczewskiego oraz prezydenta miasta Marka Różyckiego i sekretarza KM PZPR w Olsztynie Aleksandra Oniszczyka, obejrzeć nowy most na Łynie⁸.

Imprezę główną dożynek, zlokalizowaną na specjalnie w tym celu wybudowanym stadionie, organizowano z pełną świadomością, że będzie to największa uroczystość dożynkowa w dziejach PRL. Pięć tysięcy wykonawców, kilkanaście orkiestr i kapel, dwadzieścia pięć tysięcy widzów na stadionie zostało pomnożonych przez odbiorców transmitowanej na żywo przez radio i telewizję uroczystości. Imprezę szybko zakwalifikowano jako sukces, mimo tego, że organizatorzy zmuszeni zostali do skrócenia jej programu. Na wspólnym posiedzeniu Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie oraz Komitetu Miejskiego PZPR w Olsztynie, Wojnowski z dumą mówił: *I sekretarz KC PZPR tow. Edward Gierek wyraził wysoką ocenę za stopień przygotowań do Dożynek Centralnych [...] pozytywne były również oceny sekretarzy komitetów wojewódzkich [...] gratulowali nawet ci, którzy na początku nie wierzyli*⁹.

⁴ M. T. Korejwo, *Dożynki Centralne Olsztyn'78, przygotowania do uroczystości centralnych*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie”, 2007, nr 1.

⁵ GO nr 8130, 11 IV 1978 r., *Wizyta prezesa Rady Ministrów Piotra Jaroszewicza w Olsztyńskim*, s. 1.

⁶ GO nr 8204, 12 VII 1978 r., *Wicepremier K. Secomski przebywał w Olsztynie*, s. 1.

⁷ GO nr 8210, 18 VII 1978 r., *Narada wojewódzkiego aktywu politycznego. Szansa, która wykorzystujemy*, s. 1–2; GO nr 8220, 29/30 VII 1978 r., *Wspólnym trudem pięknieje Olsztyn*, s. 1.

⁸ GO nr 8241, 24 VIII 1978 r., *Premier Piotr Jaroszewicz w Olsztyńskim. Uznanie zobowiązuje do wzmoczenia wysiłku*, s. 1–2.

⁹ APO 1278/16, Protokół nr 5/78 z przebiegu obrad Komitetu Miejskiego PZPR w Olsztynie i Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie z dnia 4 XI 1978 r.; Informację o tym, że „władze centralne i wojewódzkie wysoko oceniły stopień przygotowań [do Dożynek Centralnych]” przyjęła na swym pierwszym po dożynkach posiedzeniu Egzekutywa Komitetu Miejskiego PZPR w Olsztynie, patrz: APO 1167/41, Protokół z posiedzenia Egzekutyw KM PZPR w Olsztynie z dnia 19 września 1978 r., s. 6.

Na sukces ten włodarze województwa i miasta pracowali przez kilka miesięcy.

Potężna machina organizacyjna dożynek ruszyła w styczniu 1978 roku, a sformalizowanie działań nastąpiło z końcem lutego, czyli w momencie ukonstytuowania się Komitetu Dożynkowego. Na jego czele stanął Edmund Wojnowski¹⁰. Obszerny, kilkudziesięcioosobowy skład owego ciała wskazywał na rozmach i wagę zadania. Polityczną odpowiedzialność na miejscu ponosił przede wszystkim Komitet Wojewódzki PZPR, który wiosną 1978 roku został wzmocniony kadrowo. W skład Sekretariatu KW i jego Plenum powołana została Czesława Bambrowicz, piastująca uprzednio funkcję kierownika Wydziału Ekonomicznego KW PZPR w Lesznie¹¹.

Olsztyński Komitet Wojewódzki PZPR wyznaczył osoby odpowiedzialne za poszczególne punkty programu przygotowań dożynkowych, nadzorował prace, recenzował postępy i często w formie bardzo lakonicznych, ale i władczych „postanowień” wymuszał określone działania. Skala władzy organów partyjnych była równie szeroka jak nieokreślona. Na szczeblu Sekretariatu KW powstawały zalecenia najbardziej ogólnikowe (*kończyć te zadania w mieście i województwie, które nie zostały do końca dopracowane*), jak i najbardziej drobiazgowo (*wyprodukować małe serki z etykietą dożynkową*).

¹⁰ Poza Wojnowskim w skład Komitetu wchodził: Jadwiga Tkacz (zastępca kierownika Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KC PZPR); Witold Stasiński (zastępca kierownika Wydziału Rolnego i Gospodarki Żywnościowej KC PZPR); Mieczysław Solecki (I zastępca ministra rolnictwa); Stanisław Milcarek (zastępca kierownika Wydziału Kultury KC PZPR); Mieczysław Grabek (kierownik Wydziału Propagandy NK ZSL); Waldemar Michna (kierownik Wydziału Ekonomiczno-Rolnego NK ZSL); Aleksander Syczewski (wiceminister kultury i sztuki); Franciszek Tekliński (wiceminister rolnictwa, prezes CZRSP); Józef Paluch (I wiceprezes zarządu CZKR); Kazimierz Jarosz (I zastępca ministra przemysłu spożywczego i skupu); Józef Janczak (wiceprezes Centralnego Związku Spółdzielni Rolniczej SCh); Leszek Bednarski (I zastępca przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki); Władysław Bielski (Wydział Prasy, Radia i Telewizji); Jerzy Górski (wiceprzewodniczący ZG ZSMP); Edward Górski (zastępca przewodniczącego Rady Głównej Zrzeszenia LZS); Roman Łoziński (st. Inspektor Wydziału Rolnego i Gospodarki Żywnościowej KC PZPR); Ryszard Rzetelski (st. Inspektor Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KC PZPR); Tadeusz Kolasiński (Wydział Pracy Ideowo-Wychowawczej KC PZPR); Tadeusz Rybicki (przewodniczący ZG ZZPR); Józef Łochowski (dyrektor Zespołu Samorządowo-Prezydialnego CZKR); Tadeusz Wiatr (CZKR); Stanisław Fryń (Pomorski Okręg Wojskowy Bydgoszcz); Józef Kijowski (prezes WK ZSL); Szczepan Styranowski (WK SD); Sergiusz Rubczewski (wojewoda olsztyński); sekretarze KW PZPR: Józef Mucha, Wincenty Chelchowski, Zbigniew Łotys, Włodzimierz Mokrzyśczyk; Tadeusz Ulatowski (prezes WZKR); Aleksander Oniszczyk (I sekretarz KM PZPR Olsztyn); Mieczysław Bełcik (komendant wojewódzki MO); Mieczysław Łomanowski (członek Egzekutywy KW PZPR); wicewojewodowie olsztyńscy: Tadeusz Klus i Czesław Szadziewicz; Marek Różycki (prezydent Olsztyna), patrz: GO nr 8097, 1 III 1978 r., Pierwsze posiedzenie komitetu Centralnych Dożynek Olsztyn – 1978, s. 1.

¹¹ APO 1141/140, Protokół nr 2/78 z posiedzenia Plenum KW PZPR w Olsztynie z dnia 22 III 1978 r. Bambrowicz odpowiedzialna była za organizację Dożynek Centralnych w 1977 r. Jej przeniesienie do Olsztyna stanowiło wyraz uznania dla niej, dla imprezy mającej miejsce w Lesznie, jak również stanowiło swojego rodzaju wskazówkę adresowaną do Olsztyna nt. jak mają planowane dożynki wyglądać.

Konkretną, mozolną pracę administracyjno – kontrolną wykonywał Wojewódzki Zespół ds. Przygotowań Dożynek w Olsztynie, którym kierował wojewoda Sergiusz Rubczewski¹². Mocą decyzji Rubczewskiego w każdej gminie powstały Gminne Biura ds. Przygotowania Centralnych Dożynek¹³. Biura odpowiedzialne były między innymi za opracowanie programu prac porządkowych i estetycznych na podległym im terenie. Programy były uchwalane na sesjach rad narodowych, a ich wykonanie regularnie kontrolowano. Każda gmina najpierw co dwa tygodnie, następnie zaś co tydzień – w każdy piątek do godziny 10.00 – zobligowana była do przekazywania telexem drobiazgowych meldunków dotyczących wykonanych prac¹⁴. Identyczny obowiązek naczelnicy gmin nałożyli z kolei na podległych sobie sołtysów. Same meldunki stanowiły jeden z elementów nadzoru nad realizacją programu estetyzacji. Oddzielną sprawozdawczością objęto czyny społeczne.

Ponadto, przynajmniej dwukrotnie,¹⁵ wojewoda olsztyński zarządził powszechny przegląd gmin, w celu *ustalenia stopnia realizacji programów porządkowania i estetyzacji [...] ujawnienie negatywnych elementów, które wcześniej nie zostały ujawnione [...] a wymagają usunięcia*¹⁶. Niezależnie od tych wszystkich działań, funkcjonował doraźny tryb nakazowy, stosowany w razie potrzeby¹⁷.

Uruchomienie olbrzymiej maszyny biurokratycznej miało na celu obsłużenie gigantycznego programu porządkowania i inwestycji. Mimo zapewnień władz regionu, że chodzi o efekty trwałe, prace skupiały się głównie w rejonach, które jak przewidywano, będą prezentowane licznym gościom dożynekowym.

Imprezę główną dożynek wyznaczono na niedzielę, 10 września. Dzień wcześniej I sekretarz Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Edward Gierek, przekroczył granicę województwa, na której miało miejsce pierwsze *serdeczne* spotkanie Edwarda Gierka oraz Piotra Jaroszewi-

¹² Decyzja Wojewody Olsztyńskiego z dnia 15 marca 1978 r. w sprawie powołania Biura Zespołu Wojewódzkiego ds. Przygotowania Centralnych Dożynek – Olsztyn '78 i ustalenia jego zakresu działania.

¹³ Patrz np.: Decyzja Naczelnika Gminy w Dąbrównie z dnia 31 III 1978 r. w sprawie powołania Biura Gminnego ds. Przygotowania Centralnych Dożynek – Olsztyn 78 oraz zespołów roboczych i ustalenia zakresu działania.

¹⁴ Wojewoda Olsztyński do obywateli Naczelników Miast, Miast i Gmin oraz Gmin, Olsztyn, 2 V 1978 r.

¹⁵ 20–24 czerwca i 7–12 sierpnia 1978 r.

¹⁶ Pismo Wojewódzkiego Zespołu ds. Przygotowania Dożynek Centralnych Olsztyn '78 do obywateli Naczelników Miast, Miast i Gmin oraz Gmin, Olsztyn, 15 VI 1978 r.

¹⁷ Przykładem takiego działania niech będzie pismo inspektora budowlanego Urzędu Gminy w Dąbrównie z 23 V 1978 r., w którym zobowiązywał on „Dyrektora Państwowej Komunikacji Samochodowej w [Ostródzie i Działdowie – M.T.K.] do ustawienia koszy na śmieci przy przystankach autobusowych oraz utrzymania czystości i porządku na tych przystankach. Termin ustawienia śmietników [...] wyznaczam na dzień 8 czerwca br. z jednoczesnym uporządkowaniem tegoż terenu”.

cza z mieszkańcami Warmii i Mazur¹⁸. Kwadrans przed godziną dwunastą dostojni goście zawitali do PGR Bezledy. Powitał ich *zaimprovizowany* występ zespołu pieśni i tańca Bartoszyckiego Kombinatu Rolnego oraz burza oklasków i kwiaty. Chlebem i solą witali dostojników starostowie dożynek: Leonard Gadzinowski oraz Anastazja Kalenik. Starostom towarzyszyli asystenci młodzieżowi, a sekretarzowi i premierowi – żony. Funkcje reprezentacyjne pełnił głównie Gadzinowski:

Towarzyszu I sekretarzu KC i towarzyszu premierze! Z głębi serca witamy w naszym kombinacie. Staropolskim zwyczajem witamy was bochnem chleba uzyskanym z tegorocznych trudnych, ale obfitych zbiorów. Przyjmijcie ten bochen chleba wraz z zapewnieniem, że nie będziemy szczydzić trudu, aby przyszłe zbiory były jeszcze obfitsze i jeszcze bogatsze¹⁹.

Podczas tej wizyty, I sekretarz obejrzał pola buraków, zwiedził wystawę osiągnięć miejscowych gospodarstw, angażował się osobiście, dopytując po gospodarstwu o wyniki prac polowych i hodowlanych. Ponadto, nastąpiła po wielokroć powtarzana wymiana uprzejmości: rolnicy dziękowali sekretarzowi za liczne zdobycze socjalne, ten zaś z uznaniem rzucił *oby wszyscy tak gospodarowali!*

Jeszcze tego samego dnia Gierek przybył do Olsztyna. Zwiedził wybrane dzielnice miasta, obejrzał właśnie oddaną do użytku halę widowiskowo-sportową przy alei Zwycięstwa oraz otwarte dzień wcześniej wystawy płodów rolnych i gospodarki leśnej przy alejach Zwycięstwa i Kaliningradzkiej²⁰. Wieczorem spacerował po olsztyńskiej starówce: pod zamkową bramą gościa przywitał dyrektor Muzeum Warmii i Mazur Władysław Ogrodziński. Dyrektor i sekretarz wspólnie obejrżeli m.in. gruntownie zmodernizowany amfiteatr w zamkowej fosie. Dyrektor Ogrodziński oprowadzał po zamku. Gierek obejrzał m.in. ekspozycje sztuki ludowej oraz poświęconą walce o polskość Warmii i Mazur. W Sali Kopernikańskiej złożył kwiaty pod statuą astronoma, a *przy tkaninie z wyhaftowanymi prawdami Związku Polaków w Niemczech, Edward Gierek* [głośno – M.T.K.] *czyta „Jesteśmy Polakami... Co dzień Polak narodowi służy... te prawdy są wciąż aktualne, Jak je przypominać?* pytał w przepływie refleksji. Wizyta w muzeum kończyła się w sali poświęconej dokonaniom okresu Polski Ludowej, w której Ogrodziński wręczył dostojnemu gościowi pamiątkowe medale²¹.

¹⁸ Nie ma pewności, co do całokształtu itinerarium I sekretarza w trakcie trwania Dożynek Centralnych. Informacje o konkretnym miejscu pobytu Gierka niewątpliwie traktowano jako informację poufną (tajną ?), brakuje jej nawet w wewnętrznej dokumentacji partyjnej. Media podawały jedynie wiadomości o oficjalnych punktach wizyty.

¹⁹ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Z wizytą u starostów*, s. 5.

²⁰ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *W przeddzień Święta Plonów serdeczne spotkanie Edwarda Gierka i Piotra Jaroszewicza z mieszkańcami Warmii i Mazur*, s. 1; ulica Kaliningradzka to dzisiejsza ulica Dworcowa.

²¹ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Prawdy Polaków wciąż aktualne*, s. 5.

W niedzielę 10 września, oficjalny dzień I sekretarza Komitetu Centralnego rozpoczął się od uroczystości wręczenia odznaczeń państwowych. Ceremonia miała miejsce w sali konferencyjnej Komitetu Wojewódzkiego przy ulicy Głowackiego 17. Przygotowano ją niezwykle starannie: precyzyjny, godzinowy *scenariusz*²², zawierał między innymi szkic sali z oznakowanymi miejscami, rozlokowania *kwiatów ciętych*, mikrofonów oraz stolików na odznaczenia. Ponieważ lista osób była długa (102 nazwiska), a czas uroczystości krótki (40 minut), dekorowanych podzielono na trzy grupy, po jednej dla Piotra Jaroszewicza, Henryka Jabłońskiego oraz Edwarda Gierka. Jak donosiła „Gazeta Olsztyńska”, uhonorowani państwowymi odznaczeniami ludzie to bez wyjątku *zasłużeni rolnicy, pracownicy przedsiębiorstw i instytucji współpracujących z rolnictwem*²³.

Nic nie zostało pozostawione przypadkowi:²⁴ wszyscy goście „orderowi” zakwaterowani zostali dzień wcześniej w dopiero co oddanym do użytku hotelu Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Wypoczynku na rogu ulic Żołnierskiej i Głowackiego. Zapewniono im maksymalny komfort. Zabezpieczonych zostało kilka samochodów transportujących gości z dworca PKP do hotelu, zarezerwowano dwudniowe pełne wyżywienie, wręczono zestaw dożynkowych upominków, a nawet zorganizowano specjalny punkt fryzjerski. Każdy z gości otrzymał drobiazgowy harmonogram, z którego wynikało, że pobudka w dniu 10 września przewidziana została na godzinę 6.00. Śniadanie miało być spożyte do 7.15, a pieszy przemarsz do gmachu KW trwać powinien najwyżej do godziny 8.00. Aż godzinę czasu przewidziano na *przygotowanie do wręczenia odznaczeń*, czyli ustawienie uczestników w trzy rzędy na sali konferencyjnej KW. Bezpośrednio po uroczystości wręczenia odznaczeń, udekorowani goście, szlakiem limuzyny I Sekretarza, przewiezieni zostali autokarami aleją Zwycięstwa na stadion OZOS-u²⁵, gdzie zajęli miejsca na trybunie honorowej (*strona prawa patrząc na płytę boiska, rzędy od 16 do 21*).

Ceremonię wręczenia odznaczeń otworzył Edmund Wojnowski, który składając meldunek o realizacji czynu dożynkowego, podkreślił wagę, jaką władze regionalne przyłożyły do decyzji o przyznaniu Olsztynowi prawa do organizowania Dożynek Centralnych – *decyzję przyznającą Olsztynowi prawo zorganizowania Dożynek Centralnych przyjęliśmy jako zaszczytne wyróżnienie i jako zobowiązanie do przygotowania wiana liczącego się w ogólnonarodowym bochnie chleba [...]*²⁶. Po wręczeniu odznaczeń głos zabrał Edward Gie-

²² Scenariusz dotyczący odznaczeń państwowych w dniu 10.09.1978 r. na Dożynkach Centralnych Olsztyn 1978.

²³ Decyzję o przyznaniu odznaczeń podjęła Rada Państwa, wśród przyznanych odznaczeń, były: Order Sztandaru Pracy I i II klasy, Krzyż Komandorski, Oficerski oraz Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty, Srebrny oraz Brązowy Krzyż Zasługi.

²⁴ Dożynki Centralne – Olsztyn – 1978. Informacja dla osób zaproszonych na uroczystość wręczenia odznaczeń państwowych z okazji Dożynek Centralnych; Scenariusz dotyczący odznaczeń państwowych w dniu 10.09.1978 r. na Dożynkach Centralnych Olsztyn 1978.

²⁵ Olsztyńskie Zakłady Opon Samochodowych „Stomil”.

rek, który dziękując rolnikom za trud, powiedział m.in.: *dożynki nie oznaczają zakończenia kampanii żniwnej, a wręcz odwrotnie, powinny być jeszcze jedną zachętą do tego, by wszystko, co jest jeszcze na polu, zostało w miarę możliwości szybko zebrane*. Dodał ponadto zdanie bardzo w tym kontekście istotne: *Dożynki mają głęboki sens dlatego, że są one elementem mobilizującym społeczeństwo do prac społecznych*²⁷.

Na zakończenie uroczystości w imieniu odznaczonych głos zabrali wytypowani wcześniej Alojzy Kaczorowski (rolnik z gminy Lubawa) oraz Marian Klimek (zastępca Dyrektora Przedsiębiorstwa Hodowli Zarodowej Wopławki), którzy odczytując przygotowane przez Edwarda Rupa²⁸ przemówienia, dziękowali za odznaczenia, zapewniając, że są one zachętą do lepszej realizacji uchwał XV Plenum KC. Na uroczystości, obok wymienionych wyżej Gierka, Jaroszewicza oraz Jabłońskiego, obecni byli m.in. Stanisław Gucwa, Tadeusz Młynczak oraz Rubczewski i Wojnowski.

Główna impreza Dożynek Centralnych rozpoczęła się punktualnie o godzinie 10-tej. Trybuny stadionu wypełnione były szczelnie nad długo przed tym terminem²⁹. Solista ludowego zespołu pieśni i tańca „Warmia” przed bramą stadionu krótką przemową i kwiatami powitał Gierka jako najważniejszego gościa, a jednocześnie „gospodarza” uroczystości.

Wkroczenie I sekretarza na teren stadionu poprzedzone zostało stosownym entree: *na płytę stadionu wpływa barwna rzeka – młodzież z zespołów artystycznych i sportowych. Formułuje kolorowe prostokąty, które stanowią będą tło powitania*³⁰. Trybuny zabrzmiały oklaskami. Wraz z Gierkiem na stadion wkroczył orszak, złożony z najwybitniejszych postaci życia politycznego Polski '78. Obecni byli między innymi: Przewodniczący Rady Państwa Henryk Jabłoński, premier Piotr Jaroszewicz, członkowie Biura Politycznego i Sekretariatu Komitetu Centralnego PZPR: Mieczysław Jagielski, Wojciech Jaruzelski, Stanisław Kowalczyk, Władysław Kruczek, Stefan Olszowski, Józef Tejchma, Kazimierz Barcikowski, Jerzy Łukaszewicz, Alojzy Karkoszka, Józef Pińkowski, Andrzej Werblan, Zdzisław Żandarowski, Zbigniew Zieliński, a ponadto: Prezes Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego Stanisław Gucwa, Przewodniczący Stronnictwa Demokratycznego Tadeusz Młynczak. Przybyli także członkowie Rady Państwa i rządu PRL. Obok nich, na trybunie honorowej zasiedli przedstawiciele władz regionalnych i lokalnych – I sekretarz KW PZPR w Olsztynie Edmund Wojnowski, wojewoda olsztyński Sergiusz Rubczewski, prezydent Olsztyna Marek Różycki i wielu innych.

²⁶ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Bohaterom trudu rolniczego*, s. 4.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Zastępca kierownika Wydziału Rolnego i Gospodarki Żywnościowej KW PZPR w Olsztynie.

²⁹ Co akurat nie dziwi, zważywszy na fakt, że wszyscy zaproszeni co najmniej dwa tygodnie wcześniej otrzymali precyzyjne wskazówki, zawierające m.in. informację o tym, że wejścia na stadion należy dokonać najpóźniej o godzinie 9.00.

³⁰ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Ogólnokrajowe Święto Plonów. Podziękowanie za chleb dla wszystkich Polaków*, s. 1.

Obecni byli ponadto *zastężeni rolnicy, przedstawiciele kierownictw organizacji społecznych i gospodarczych działających na wsi*, a także członkowie władz Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, Ludowego Wojska Polskiego, pierwsi sekretarze komitetów wojewódzkich i wojewodowie województw sąsiednich. Byli wreszcie goście zagraniczni – przedstawiciele Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i kaliningradzkiego Komitetu Obwodowego tejże partii. Wszyscy oni zasiedli na trybunie honorowej olsztyńskiego stadionu.

Uroczystość rozpoczęto od odtworzenia hymnu narodowego oraz gremialnego odśpiewania pieśni ruchu ludowego *Gdy naród do boju...* Ceremonii otwarcia oraz powitania uczestników dokonał Józef Krotiuk, Prezes Centralnego Związku Kółek Rolniczych. Występując jako przedstawiciel rolników, podziękował za *troskę, z jaką partia i państwo otaczają rolnictwo i całą wieś polską* oraz wyraził nadzieję, że uroczystość dożynkowa *stanie się symbolem dobrze spełnionego obowiązku wobec całego narodu*. Gdy tylko padły słowa *proszę o rozpoczęcie uroczystości dożynkowych*, wcześniej utworzone na płycie stadionu żywe prostokąty rozpadły się i ułożyły w słowo POLSKA. Był to znak, że rozpoczyna się artystyczna część uroczystości³¹.

Utartym w Polsce Ludowej zwyczajem, doroczne dożynki stanowiły dobrze wyreżyserowany spektakl, w którym naród, poprzez swoich przedstawicieli, wyrażał wdzięczność władzy, a władza w szeregu długich i monotonna przemówień obrazowała ogrom własnych dokonań. Dopełnienie celebry stanowiły pompacyjne widowiska – w przypadku Olsztyna odtworzone przez ponad 5000 wykonawców.

Odtwarzany na murawie stadionu spektakl był swojego rodzaju mariażem choreografii, muzyki oraz żywego słowa. Odpowiednio przygotowani tancerze tworzyli na płycie stadionu ruchome obrazy, które układały się w alegoryczną historię Polski. Dzieje narodu i państwa prezentowano od jego zarania: *wracamy do czasów pierwszych Słowian. Głos skowronka [...] pojawiają się oracze z sochami „tu woraliśmy się pługiem przed wiekami” mówi poeta. Wczesnosłowiańską sielankę zakłócił chrzest żelaza. To najazdy Krzyżaków. Oracze i dziewczęta rozpierzchają się. Podczas gdy towarzyszący żywym obrazom narrator cytował Grażynę Mickiewicza, wykonawcy na boisku odegrali grunwaldzki bój przy wtórze Bogurodzicy. Historia zaszyfrowana w ruchach tancerzy toczyła się wartko, docierając do czasów prawie współczesnych: kolor czerwony pojawia się coraz częściej. To narodziny i rozwój ruchu rewolucyjnego. [...] kres rozbiorem i jednocześnie prawo do niepodległości daje dekret Rady Komisarzy Ludowych. Powracający głos skowronka stanowił oznakę odrodzenia Państwa Polskiego. Na płycie stadionu skrócony, artystyczny obraz pracy na roli. [...] wkraczają siewcy. Zamaszystymi ruchami rozrzucają ziarno. Po dojściu do krańców płyty stadionu zawracają już jako żeńcy. Słychać świst kosy zanurzającej się w łanie zboża. Grupki w plastycznym bezru-*

³¹ Ibidem.

*chu upodobniają się do pola zastawionego stogami. Ale i ten fragment zostaje zakłócony [...] wyzysk ludu odcinał się buntem. Nastąpiło przypomnienie przedwojennych strajków, robotniczych protestów – rzucone zostały słowa o bruku, po którym przemierzał bojowiec. Wreszcie zobrazowany został wybuch drugiej Wojny Światowej. Tragiczne gesty i zastygłe w bezruchu sylwetki. [...] Chóry śpiewają marsz Gwardii Ludowej [...] Rozlega się 'Oka' [...] maszerują zawarte kolumny żołnierzy [...] padają słowa przysięgi. Potem jeszcze kilka frontowych pieśni. Do wojska wybiegają dziewczęta z kwiatami. Oto rok 'wyzwolenia': stroje ludowe mieszają się z robotniczymi kombinezonami i żołnierskimi mundurami. Tancerze utworzyli symbole sojuszu robotniczo-chłopskiego. Grupy rozbiegają się i za chwilę tworzą litery PZPR [...] od liter rozchodzą się promienie zamieniające się w tany zboża. [...] zbiór jest piękny i bogaty. Historyczna część widowiska dobiegła końca, nastął czas odniesień współczesnych – grupy tancerzy w regionalnych strojach ludowych plotły olbrzymi wieniec dożynkowy. Otoczyli go ludzie różnych zawodów, środowisk i pokoleń. Na scenę wkroczyli starostwie Dożynek Centralnych: Anastazja Kalenik oraz Leonard Gadzinowski. Podczas gdy z głośnika dobiegała recytacja *oto dzień wesela, czas radosnego wytchnienia*, cała grupa zmierzała do trybuny honorowej. Na jej spotkanie kroczyli: Edward Gierek, Henryk Jabłoński, Piotr Jaroszewicz, Stanisław Gucwa, Tadeusz Młyńczak, Leon Kłonica, Józef Krotiuk oraz Edmund Wojnowski. Już na murawie boiska dygnitarzy powitały muzyką połączone siły wszystkich obecnych na uroczystości kapel i orkiestr. Rozległ się śpiew: *Plon, niesiemy plon*. Starostowie wraz z młodzieżowymi asystentami podeszli do gospodarza dożynek, czyli I Sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka. Nastąpiła kluczowa scena widowiska: starosta wręczył Gierkowi bochen chleba, po czym przemówił: *Drogi gospodarzu, przynosimy wam wieniec dożynkowy z tegorocznych zbiorów, choć nie łatwe to były żniwa [...] Przyjmijcie towarzyszu I sekretarzu serdeczne podziękowania z głębi serca od wszystkich rolników za waszą troskę o rozwój wsi polskiej [...] Zapewniamy was, drogi gospodarzu, w imieniu rolników i robotników rolnych, że nie poszczędzimy trudu, aby wszystkie plony jesienne zebrać dokładnie, po gospodarsku. Dołożymy starań, aby przyszłoroczny bochen chleba był jeszcze bardziej dorodny [...] aby nasza ukochana ojczyzna rosła w siłę [...] aby wszystkim ludziom żyło się coraz dostatniej*. Gierek odbierając bochen, dziękował starostom i wszystkim rolnikom, kiedy zamilkł, zewsząd podchodziły do niego na ludowo ubrane gospodynie składając w hołdzie kosze z owocami. Uroczystość dobiegała końca. Padał deszcz, było zimno i ponuro. Z powodu fatalnej aury program został skrócony: na murawę boiska nie wypuszczono setek dzieci z klas początkowych i przedszkoli, które przez miesiące przygotowywały stosowny program.*

Scenariusz przedstawienia korespondował z prezentowaną przez Zygmunta Glogera wizją dożynek jako pradawnego, pogańskiego obrządku³²,

³² Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. II, Warszawa 1972 r., ss. 30–33.

wizją którą badacze o dwa pokolenia młodszy nazwali „fantazjami”³³. Pogodna sielanka radosnego święta żniwiarzy w nowszych badaniach okazała się obrzędem z gruntu feudalnym, którego istotę stanowiło składanie hołdu dziedzicowi. Z punktu widzenia organizatorów, istotniejsze niż precyzja naukowa, znaczenie miał aspekt propagandowy – ceremoniał odwołujący się do przeszłości implikował ponadczasowość więzów, które łączą uczestników i widzów spektaklu³⁴. W takim zestawieniu symboli, pozycja władzy (partii), posiada głębokie uzasadnienie: zakorzenie w historii, „dawność”, stanowi tu element legitymacji rządów. Paradoksalnie, prawda historyczna lepiej (choć przewrotnie) oddawała istotę ceremoniału upaństwowionych dożynek. Rolę dziedzica przejmował I Sekretarz KC, faktyczny szafarz dóbr. Warto zaznaczyć, że w tradycji opisanej przez etnografów, obdarowany dziedzic odwdzięczał się swoim chłopom za pomocą biesiady okraszanej muzyką. W Olsztynie hołdom składanym „przedstawicielom partii i rządu” towarzyszyła bogata oferta gastronomiczna i rozrywkowa.

Za „ imprezę centralną” (bo tak w dokumentach partyjnych określano uroczystość na stadionie) z ramienia Komitetu Wojewódzkiego odpowiadali sekretarze Zbigniew Łotys i Włodzimierz Mokrzyński oraz wicewojewoda Czesław Szadziejcz. Jednak postacią pierwszoplanową była Bożena Niżyńska. Od 1970 roku Niżyńska pełniła funkcję reżysera oraz głównego choreografa owych, jak je nazwała „Gazeta Olsztyńska”, *jedynych w swoim ideowym i artystycznym charakterze wielkich plenerowych widowisk dożynkowych*³⁵. Niewątpliwie Niżyńska należała więc do osób sprawdzonych i godnych zaufania; w rozmowie z dziennikarzem „Gazety Olsztyńskiej” stwierdziła m.in. że, *już na pół roku przed Dożynkami Centralnymi w Olsztynie dopracowaliśmy każdy szczegół 89 punktów widowiska*³⁶. Na długo przed samą uroczystością znana była również jej koncepcja – trzyczęściową inscenizację rozpoczynać miała „Orka”, charakteryzowana jako *nie tylko przygotowanie ziemi pod zasiew, lecz również pradzieje naszej państwowości*³⁷. Część druga, pod tytułem „Siew” obrazować miała walkę o wolność, powstania narodowe aż po odzyskanie niepodległości w 1945 r., a także zarodek idei socjalistycznej, jej przedostawanie się do świadomości społecznej. Wreszcie część trzecia, „Plon”, prezentowała *to czym zaowocowały pola [ale również – M.T.K.] symbol osiągnięć kraju po wiekach, widowisko powinno nas przekonać, jak walka i praca całych pokoleń w dziejach narodu owocuje nam dziś pokojem, w którym możemy spokojnie dążyć by kraj rósł w siłę, a nam żyło się godnie i dostatnio*³⁸. Te ostatnie słowa nie padły przypadkowo. Słynny cytat z mowy

³³ *Słownik folkloru polskiego*, pod red. J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1965 r., ss. 86–87.

³⁴ T. Ederson, *Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne*, Kraków 2004, ss. 99–106.

³⁵ GO nr 8239, 22 VIII 1978 r., *Twórcy dożynkowego widowiska*, s. 3.

³⁶ GO nr 8243, 26/27 VIII 1978 r., *Dożynki – obrzęd dziś wyjątkowy*, s. 5.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ GO nr 8243, 26/27 VIII 1978 r., *Dożynki – obrzęd dziś wyjątkowy*, s. 5.

I Sekretarza stanowił bowiem credo olsztyńskich dożynek. Wielokrotnie przytaczane i parafrazowane przy różnych okazjach słowa, wieńczyły w formie olbrzymich białych liter na czerwonym tle koronę stadionu. Edward Gierek, zasiadający na trybunie honorowej, miał je przed oczyma przez całą uroczystość³⁹.

Praktyczne przygotowania do widowiska na stadionie rozpoczęły się 18 sierpnia 1978 roku, kiedy to w Kortowie otwarto zgrupowanie kadry artystycznej. Niżyńska, otoczona grupą 21 choreografów⁴⁰, pracując po dziesięć godzin dziennie, rozpisywała partytury dla poszczególnych grup i wykonawców. Ci ostatni (*najlepsze zespoły amatorskie z całej Polski*)⁴¹ zaczęli przy-bywać do Olsztyna już tydzień później. Jeszcze przed oficjalnym otwarciem stadionu odbywały się na nim próby przedstawienia: jedna z nich miała miejsce 6 września. Próba generalna odbyła się 9 września o godzinie 16-tej⁴². Miała ona charakter uroczysty: zgodnie z koncepcją KW zaproszono na nią szczególnie zasłużonych podczas organizacji dożynek aktywistów.

Wypełnienie trybun na czas głównej uroczystości stanowiło poważne wyzwanie logistyczne. Dużą część widowni zajęli uformowani w delegacje wojewódzkie przybysze z całego kraju. Każdą z grup witano uroczystość już na granicach województwa i zaopatrywano w pilota – wysłannika Wojewódzkiego Zespołu ds. Przygotowania Centralnych Dożynek, którego zadaniem była ogólna opieka nad powierzoną grupą⁴³. Witaniem zajmowały się władze poszczególnych gmin, wskazane wcześniej przez władze województwa, np. Lubawianom przyszło witać aż piętnaście delegacji⁴⁴. Już w marcu wojewoda olsztyński wytypował dziewięć dróg, którymi poruszać się mieli

³⁹ Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej” – hasło umieszczone na koronie stadionu OZOS-u jest parafrazą fragmentu przemówienia, które Edward Gierek wygłosił na XI Plenum KC PZPR w dniu 4 listopada 1971 r. Faktyczne słowa, które wypowiedział I sekretarz KC brzmiały następująco: *Aby Polska rosła w siłę, a życie jej obywateli było bardziej dostatnie*, cyt. za: H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa*, Warszawa 1990 r., s. 224.

⁴⁰ Wśród nich znaleźli się olsztyniacy: Wojciech Muchlado, Cecylia Rożnowska, Krystyna Rekosz, Janina Dworecka, Maria Klarowska, Ewa Zembrzuska oraz Leokadia Pianko. Kierownictwo muzyczne imprezy objął dyrygent Józef Klimanek, muzykę do tańców warmińskich opracował olsztyński radiowiec - Włodzimierz Jarmołowicz, cyt. za: GO nr 8239, 22 VIII 1978 r., *Twórcy dożynkowego widowiska*, s. 3.

⁴¹ GO nr 8243, 26/27 VIII 1978 r., *Dożynki – obrzęd dziś wyjątkowy*, s. 5.

⁴² GO nr 8254 9/10 IX 1978 r., *Program Dożynek Centralnych Olsztyn '78*.

⁴³ Pismo Wojewódzkiego Zespołu ds. Przygotowania Centralnych Dożynek do towarzysza I Sekretarza Komitetu Gminnego PZPR, Prezesa Komitetu Gminnego ZSL, Naczelnika Gminy w Dąbrównie, Olsztyn, 15 sierpnia 1978 r.

⁴⁴ Były to delegacje województw: bydgoskiego, gorzowskiego, jeleniogórskiego, konińskiego, poznańskiego, toruńskiego, wałbrzyskiego, wrocławskiego, włocławskiego i zielonogórskiego, cyt. za: pismo Wojewódzkiego Zespołu ds. Przygotowania Centralnych Dożynek do towarzyszy I Sekretarzy Komitetów Miast i Gmin PZPR, Prezesów Komitetów Miejsko-Gminnych ZSL oraz Naczelników Miast i Gmin w Lubawie, Dąbrównie, Iławie i Ostródzie, Olsztyn 15 sierpnia 1978 r.; GO nr 8250, 5 IX 1978 r., *Gminy gotowe do przyjęcia gości*, s. 1.

goście⁴⁵. Z powodu braku wystarczającej ilości miejsc noclegowych w samym Olsztynie, wyznaczono poszczególnym delegacjom różne miejsca pobytu. Na przykład gmina Dywity opiekowała się gośćmi z województw szczecińskiego i tarnobrzeskiego; na nidzickim zamku zamieszkali delegaci z bielskiego, a w Rudziskach Pasymskich – z lubelskiego.

Również poszczególne gminy województwa olsztyńskiego otrzymały prawo wysłania na uroczystości dożynkowe własnych przedstawicieli. Na przykładzie gminy Dąbrówno prześledzić można technikę wyłaniania grup przedstawicielskich. Wojewódzki Zespół Przygotowania Centralnych Dożynek pismem z 26 sierpnia 1978 roku poinformował naczelnika gminy, że dla Dąbrówna ustalony został limit 100 osób w delegacji, która weźmie udział w „centralnej imprezie dożynkowej”. Czyniąc naczelnika gminy, I sekretarza Komitetu Gminnego PZPR oraz prezesa miejscowej organizacji ZSL odpowiedzialnymi za właściwy dobór imienny oraz zdyscyplinowanie delegacji, pismo dość jednoznacznie określało, kto w skład delegowanej grupy powinien wchodzić: *przedstawiciele wszystkich grup społeczno-zawodowych; wzorowi rolnicy indywidualni, pracownicy PGR, SKR, GS, RSP⁴⁶, organizacji rolniczych i instytucji współpracujących z rolnictwem*. W dalszej części pisma z naciskiem podkreślano, że członkowie delegacji powinni być odświętnie ubrani i przynajmniej część z nich powinna przybyć *w miarę możliwości – w strojach ludowych*. Ponadto dokument precyzyjnie ustalał godzinę przybycia oraz powrotu delegacji, miejsca jej członków na trybunach (*sektor XIII, rzędy 15, 16, 17, 18*), a nawet sposób pokonania drogi z dworca na stadion (*w grupie zwartej pieszo*)⁴⁷. Ostatecznie lista delegatów gminy obejmowała m.in. 25 pracowników PGR, 22 rolników indywidualnych, 12 pracowników SKR, 7 pracowników Urzędu Gminy, 2 leśników i jedyne w gminie weterynarza. Terenowe delegacje niewątpliwie stanowiły tylko jeden z kompozytów widowni: relacjonujący uroczystości na stadionie reporter z emfazą pisał o⁴⁸ *pionowych rządach niebieskich mundurów junaków OHP* zapelniających stadion, o *białych koszulach i czerwonych krawatach młodych przodowników pracy*⁴⁹.

⁴⁵ Były to trasy: Nidzica – Olsztynek – Olsztyn; Hawa – Ostróda – Olsztynek; Lubawa – Ostróda; Małdyty – Morąg – Łukta – Olsztyn; Szczytno – Pasym – Olsztyn; Mrągowo – Sorkwity – Biskupiec – Barczewo – Olsztyn; Lubomino – Dobrze Miasto – Olsztyn; Bartoszyce – Lidzbark [Warmiński] – Dobrze Miasto; Kętrzyn – Mrągowo; cyt. za: pismo wojewody olsztyńskiego z dnia 7 marca 1978 r. (znak GT. 8355/5/78) do obywateli Naczelników Miast, Miast i Gmin oraz Gmin w sprawie wytycznych dotyczących porządkowania miast i wsi w związku z dożynkami.

⁴⁶ PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne, GS – Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, SKR – Spółdzielnia Kółek Rolniczych, RSP – Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna.

⁴⁷ Pismo Wojewódzkiego Zespołu Przygotowania Centralnych Dożynek „Olsztyn 78” z dnia 26 sierpnia 1978 roku do Towarzystwa Naczelnika Gminy Dąbrówno. Delegaci otrzymali również orientacyjny szkic terenu dożynek.

⁴⁸ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Ogólnokrajowe Święto Plonów. Podziękowanie za chleb dla wszystkich Polaków*, s. 1.

⁴⁹ Ibidem.

Huczna impreza na stadionie przeznaczona była dla wybranych gości, ale organizatorzy dożynek nie zapomnieli bynajmniej o zwykłych zjadaczach chleba. Nieopodal stadionu, na obszernych błoniach Parku Czynu Partyjnego powstało dwuhektarowe miasteczko dożynkowe, mające docelowo obsłużyć do 30 tysięcy osób⁵⁰. Składało się ono z ponad stu punktów handlowych i usługowych utworzonych pod patronatem WSS „Społem”⁵¹. W samych tylko restauracjach i piwiarniach (karczmy) przewidziano 800 miejsc.⁵² Obsługa miasteczka liczyła około 900 osób ubranych w jednolite, żółte stroje⁵³.

Na trzy dni przed uroczystościami centralnymi w pawilonach u zbiegu alei Zwycięstwa i ulicy Kaliningradzkiej sekretarz KW Józef Mucha otworzył wystawę rolno-spożywczą. Zaprezentowano na niej m.in. makietę zakładu rolnego w Zalbkach, a także dożynkowe specjały. *Piękne czekoladowe jeże z ciastkarni w Miłomłynie i Pasymiu niosą lukrowane bloki z napisem „Dożynki Centralne Olsztyn –78”, obok nich chleb z Dywit. Na olbrzymim bochnie wysypane makiem kontury Polski i napis „PRL”*⁵⁴. Obecność łakoci była poniekąd spełnieniem życzenia premiera rządu. Podczas jednej ze swoich olsztyńskich wizyt, Jaroszewicz poddał pomysł, że warto byłoby Dożynki Centralne uczcić za pomocą jakiegoś miejscowego specjału, np. specjalnego rodzaju sera. Realizując pomysł premiera, Sekretariat KW na posiedzeniu w dniu 24 sierpnia postanowił *wyprodukować z przeznaczeniem na dożynki oryginalne [sic!] olsztyńskie specjalności, np.: małe serki z etykietą dożynkową w kilku kształtach, kielbasę dożynkową z dzika (proporcje dobrej kielbasy z bułką), salami dożynkowe (małe), szczycieńskie piwo specjalne dożynkowe (małe buteleczki), chleb, bułeczki dożynkowe i inne*⁵⁵.

Po drugiej stronie alei Zwycięstwa, pod rozstawionymi w sierpniu wiatami, miejsce miała wystawa płodów rolnych. Branża rolnicza zaprezentowana została szeroko – poza wymienionymi imprezami, wspomnieć należy o ekspozycji maszyn rolniczych na stadionie „Warmii”, wystawie zwierząt hodowlanych w Zalbkach oraz wystawach w galeriach NOT („Rolnik i jego praca w sztuce ludowej”) i klubie „Akces” („Sztuka ludowa Warmii i Mazur”)⁵⁶.

W Parku Czynu Partyjnego, na wysokości przejścia podziemnego pod ulicą Kaliningradzką, w dniu 7 września własną wystawę otworzyli leśnicy i przedstawiciele przemysłu drzewnego. Obok pokazów obróbki drewna i technologii związanych z przemysłem drzewnym, zaprezentowano produkty

⁵⁰ Głównymi projektantami miasteczka byli architekci Zbigniew Kurowski i Stanisław Sosak.

⁵¹ GO nr 8174, 3/4 VI 1978 r., *Pozostało tylko 80 dni od koncepcji do realizacji*, ss. 1 i 4.

⁵² GO nr 8207, 14 VII 1978 r., *W dożynkowym miasteczku*, s. 4.

⁵³ Ludzie ci dodatkowo wyposażeni zostali w znaczki firmowe oraz czapeczki z logo Dożynek Centralnych, patrz: op. cit.

⁵⁴ GO nr 8253, 8 IX 1978 r., *Ekspozycje przemysłu rolno – spożywczego i leśnictwa – otwarte*, s. 5.

⁵⁵ APO 1141/743, Protokół nr 25/78 posiedzenia Sekretariatu KW PZPR w dniu 24.08.1978 r., s. 243.

⁵⁶ GO nr 8254 9/10 IX 1978 r., *Program Dożynek Centralnych Olsztyn '78*.

teższe branży, ale także zbudowano tzw. raj dla dzieci: wielkiego, drewnianego smoka otoczonego wigwamami oraz stołkami, ławami i krzesłami wykonanymi ze 150 letnich dębów⁵⁷.

Różnego rodzaju wystawy – od filatelistycznej, po prezentacje sztuki amatorskiej – odbywały się właściwie w każdym nadającym się do tego miejscu: w Klubach Międzynarodowej Książki i Prasy przy alei Zwycięstwa i ulicy 1-ego Maja, Biurze Wystaw Artystycznych, Planetarium Lotów Kosmicznych, galerii Związku Polskich Artystów Plastyków, Domu Kultury „Kolejarz”, galerii Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze”, a także w miejscowościach poza Olsztynem. Od niedzieli można było na olsztyńskim zamku obejrzeć kolejną wystawę poświęconą wsi: „Zebrałem snopu plon (Warmia i Mazury w XIX w.)”.

Na placu apelowym przed Komitetem Wojewódzkim odbyły się kiermasze sztuki ludowej połączone z występami zespołów folklorystycznych. W samym Domu Partii Wydział Kultury, Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Miasta zorganizował wystawę fotograficzną, prezentującą dorobek regionu w Polsce Ludowej⁵⁸.

W dniu dożynek mieszkańcy miasta podziwiać mogli przemarsz orkiestr na trasie aleja Zwycięstwa – Starówka. Po Olsztynie krążył zaprzężony w czwórkę koni dylizans pocztowy z obsługą składająca się m.in. z hejnalisty i poczmistrza⁵⁹. Nie zabrakło również imprez sportowych: zawodnicy Ludowych Zespołów Sportowych rywalizowali w kilku punktach miasta ze sportowcami ze Związku Radzieckiego oraz NRD.

Na scenie odnowionego amfiteatru w zamkowej fosie w strugach deszczu zaprezentowały się zespoły amatorskie, liczne zakładowe orkiestry dęte, grupa „Wawele”, a także artyści bułgarscy: Nina Urbano i Lew Lewterow⁶⁰. W przerwach pomiędzy występami muzyków, modelki z Domów Towarowych „Centrum” zaprezentowały najmodniejsze kreacje. Ta sama grupa artystów wystąpiła jeszcze tego samego dnia w Wojewódzkim Domu Kultury.

Przez dwa dożynkowe dni (a nawet nieco dłużej) organizacja życia Olsztyna uległa poważnym zmianom. Od godziny 14-tej w sobotę do 23-ciej w niedzielę z ruchu kołowego wyłączona została aleja Zwycięstwa od ulicy Głowackiego do ulicy XX-lecia, a ta ostatnia od stadionu do ulicy Pana Tadeusza. Ponadto unieruchomiono ulicę Kaliningradzką na odcinku od ulicy Pstrowskiego aż do ronda przy Olsztyńskich Zakładach Graficznych. Część zamkniętych tras zamieniono w deptaki, część zarezerwowano na parkingi

⁵⁷ GO nr 8240, 23 VIII 1978 r., *Pod urokiem kniei*, s. 4.

⁵⁸ APO 1247/6, Sprawozdanie z działalności Wydziału Kultury, Kultury Fizycznej i Turystyki za rok 1978, s. 61-65.

⁵⁹ GO nr 8253, 8 IX 1978 r., *Dylizans dożynkowy*, s. 6.

⁶⁰ GO nr 8256, 11 IX 1978 r., *Radosny taniec pod chmurnym niebem*, s. 7.

⁶¹ GO nr 8253, 8 IX 1978 r., *Ruch kołowy w Olsztynie w czasie dożynek*, s. 4.

dla przybyszy spoza miasta⁶¹. Wiązał się z tym obowiązujący od piątku do poniedziałku zakaz parkowania w wyznaczonych strefach samochodów prywatnych i służbowych. Przez cały weekend olsztyńskie sklepy otwarte były wyjątkowo długo – od godziny 6 rano do północy, a niektóre nawet dłużej. Zmieniono trasy autobusów miejskich (linie 1, 3, 5, 7, 9 i 10) lub je zawieszono (linie 2, 13 i 15). Jednocześnie uruchomiono aż cztery linie specjalne (A, B, C i D). Zaprowadzono dyżury na stacjach CPN i w warsztatach samochodowych. Z myślą o przybyszach zainstalowano kilka punktów informacyjnych – w tym najważniejszy – na dworcu PKP, gdzie przybywających witał przygotowany przez olsztyńską Rozgłośnię komunikat megafonowy⁶². Olbrzymie plansze, ustawione przy drogach wjazdowych do miasta, witały przyjezdnych poruszających się samochodami. Całe miasto zdobiły gigantyczne malowidła, transparenty i obstalowane na stelażach plansze. Plastikowy motyw wiodący dożynek – koń z kłosem żyta widoczny był w każdym zakątku miasta.

Elementy dekoracyjne posiadające z założenia efemeryczny charakter, przetrwały znacznie swoją epokę, stając się z czasem kłopotliwą pamiątką, pamiątką szpecącą miasto. Tym bardziej przetrwały budowle trwalsze, kojarzone – na ogół słusznie – z dożynkami 1978 roku. Część z nich, jak stadion sportowy, popadła w ruinę, inne, jak betonowe sylwety sportowców, obchodzona jest przez mieszkańców miasta z absolutną obojętnością. Są i takie, które budzą żywe spory (hala widowiskowo-sportowa), będące namiastką dyskusji o kłopotliwej spuściznie po dożynkach.

Niezależnie jednak od podejmowanych prób wartościowania tej ostatniej, faktem pozostaje, że dwudniowa wizyta I sekretarza Komitetu centralnego PZPR Edwarda Gierka uruchomiła mechanizm, w wyniku którego miasto uległo przemianom głębokiej i długotrwałej.

SUMMARY

On People's Republic of Poland Day, harvest festivals as a traditional country celebration were taken over by the communist party and transformed into an official secular ceremony. Centralised as the state and the party structures were, harvest festivals were also organised hierarchically: celebrations were held in all villages, yet those held in community and district capitals were respectively seen as more important. At the top of the hierarchy there was the central harvest festival, which was in fact an urban event, officially hosted by the Secretary of the Workers' Party.

⁶² Treść komunikatu: tu służba informacyjna Dożynek Centralnych Olsztyn 78. Serdecznie witamy gości dożynkowych. Osoby przybywające na uroczystość wręczenia odznaczeń państwowych prosimy o zgłoszenie się do punktu informacyjnego. Punkt informacyjny znajduje się w holu Dworca PKP obok wyjścia z tunelu, cyt. za: Organizacja informacji dla gości dożynkowych na dworcach PKP i PKS w Olsztynie.

The Harvest Festival in Olsztyn was held on 10 September 1978. The celebrations were graced with the presence of the communist officials of the day - Edward Gierek, Henryk Jabłoński and Piotr Jaroszewicz. It was a well-known custom that harvest festivals in communist Poland were a carefully directed spectacle, in which the people's representatives expressed their gratitude to the authorities, and those in power made lengthy monotonous speeches in which they presented the enormous extent of their own achievements.